

31 Mart Vak'ası

Yazan: YUNUS NADI

- 1 -

Zehirli dedikodular

(İkinci Meşrutiyetin ve yakın tarihimizin en mühim ihtilâl ve irtica hareketi olan 31 mart vakasından şu günlerde tam elli sene ayrılmış olacağız. Bazan mahiyeti bilinmeden çoğumuzun dilinde dolaşan bu tarihi hailenin içinde yaşayarak ihtilâl günlerinin havasını teneffüs etmiş olan gazetemiz müessisi rahmetli üstadımız Yunus Nadi'nin o zaman bu vaka hakkında yazmış olduğu «İhtilâl ve İnkilâbı Osmanî» isimli eserini hülâsa ederek ve bugünkü neslin anlayabileceği şekilde sadeleştirerek kendi gazetesinde tefrika etmeğe başlıyoruz. Okuyucular bu röportajda tarihi kıymeti haiz bir çok vesikalardan başka ihtilâl günlerinin içinde yaşamış genç bir muharririn samimî heyecan ve hislerini de bütün canlılığıyla bulacaklardır.)

NOT: Bu röportajdaki tarihler hep rumî dediğimiz eski malî tarihlerdir ki bugünkü takvim ile 13 gün geridir. Buna göre 31 mart vakası bugünkü takvime göre 13 nisan'da vukua gelmiştir. Binaenaleyh tarihlerin ona göre dikkate alınması lâzımdır.

VAKADAN EVVEL

Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Manastır merkezinden 9 temmuz 1324 (22 temmuz 1908) tarihinde Yıldız'a (saraya) çekilen bir telgrafnamede Kanunuesasınin (anayasanın) mutlaka iadesi, ve Manastır vilâyeti dahilinde bulunan mülkî memurlar, ulema ve askerî ümera, erkân ve zabitan ile efradın ve muhtelif dinlere mensup ruhanî reislerin, nihayet pazar gününe kadar istekleri kabul edilmezse İstanbul üzerine yürümeye and içtikleri kesin şekilde bildirilmişti.

Hareketi bastırmak için İzmirden sevk olunan askerî kitaların bu millî harekete katılması da Yıldız eşkiyası ile reisini de şaşırtmış ve rezil hainlerden Şemsi Paşa gibilerin mücahitler tarafından öldürülmeleri hainlerin korkularını büsbütün arttırarak sırf vaziyeti idare için kanunuesasınin yeniden ilânına mecburiyet hissetmişlerdi.

Fakat otuz üç senedir, zulüm ve taziyikten bunalan Osmanlıların kalbindeki sevinç o derece taşmıştı ki bir umumî kıyam şekli alan bu hâle karşı istipdat erkânı şaşkına dönerek zerre kadar mukavemete mecalları kalmadan kulaklarından tutulup hapse atılmış, bir kısmı şurada burada gizlendiği gibi bir kısmı da kılık kıyafet değiştirerek bu hürriyet dalgasının önünde bulunmamak için savaştı.

Bunun üzerine sırf idareî maslahat için ilân edilmiş olan meşrutiyetin icabatından olarak seçimlerin yapılmasına mecburiyet hâsıl olmuş ve toplanan Meclisi Mebusanınin açılış merasimine bizzat gelen padişah utanmadan şimdiye kadar milletin istidatsızlığı hasebile verilmesinde ağır davranılmış olan meşrutî idarenin maarifin terakkisi ile bugün için tesisini kabil görerek «bazı hainlerin önlemek istemelerine rağmen bu defa lûtfen ve âtîfeten ihsan» buyurduğunu beyan etmişti.

Binaenaleyh arzuyu umumî millete bu kadar samimiyetle uygun ve o nispette geniş kabule mazhar olan hürriyet ahkâmının milletin elinden geri alınması artık imkân

ve ihtimal dışında iken, mel'net ve şekavet sahiplerine göre gûya yalnız bir talep feryadı üzerine istipdadın yırtıcı haklarından vazgeçilmiş olduğu kanaati yayılarak hakikî ve ciddi hamiyet sahipleri içinde de kansız elde edilmesi sebebiyle hürriyetin noksan cihetleri olmak endişesi doğmuştu.

Hürriyetin lehinde ve aleyhinde dedikodular

Gerçi bu fikirler matbuat sayfalarına geçmiyorsa da ağızdan ağıza intikal ederek belki hududu aşır gidiyor ve bir kısmı istipdat devrinin nimetlerinden faydalanmış olan İstanbul, ahlâkî kararsızlık yüzünden hürriyetin lehinde ve aleyhinde dedikodulara pek nükeşmel bir zemin oluyordu. Hamiyet erbabının, ahvâlin karışıklığına dair sözleri de bu fesad zemininde bin ham hayale vücut vererek bütün fikir ve dillere uygun ve hoş bir cereyan hâsıl oluyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul merkezi, bu cereyana karşı müdafaada ifrat ettiği kadar — zan ederim — bazı kusurlarda da bulunmuş ve bulunuyordu. Biraz da büyülterek hikâyeye olunan bu kusurlar müdafaada ifrat kötülüğüne yeni kötülükler şeklinde ekleniyor veya öyle görülüyordu. Öyle zannolunuyordu ki İttihat ve Terakki Cemiyeti Meclisi Mebusanda ekseriyeti teşkil eden, vicdanına sahip mümtaz bir fırka değil, körü körüne emre inkiyad edecek, minnet ve şükran mecburiyeti altında bir ekseriyete mâliktir. Ve bu suretle hükümet de İttihat ve Terakkiye tensip ve tâyin edilmiş olduğundan her zaman, her dakika bu cemiyetin irade ve mütalâasına karşı başı eğiktir. Şu halde meşrutiyet idaresinin esaslarından olan teşriî kuvvet, icraî kuvvet, Abdülhamid zaliminin keyfî idaresinden fârlısız olarak gene bir elde toplanmış bulunuyor.

Bu fikrin İstanbulda velev ki bir küçük filiz halinde yeşermesi derhal bütün âfakı kaplamaya kâfi idi. Mazisi şüpheli bir alay adamların cemiyet erkânı arasında gösterilmesi, gene aynı hal ve kıbalde heriflerin hükümetçe ve dolayısıyla cemiyetçe izzet ve ikrama mazhar zannolunması, dedikoduya meydanı açtıkça açıyordu.

Bir zaman geldi ki: Bu kanaatlerin genişlemesi yüzünden İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul merkezine — merkezi umumisine — karşı umumî efkârın çoğunluğu aleyhe döndü.

Köprüde öldürülen gazeteci

Tam bu telâkkinin devamı sıralarında idi ki İttihat ve Terakki aleyhtarı olan Serbestî gazetesi muharrirlerinden Hasan Fehmi bey Karaköy köprüsü üzerinde geceleyin öldürüldü. Köprü'nün iki tarafında, karakol bulunmasına rağmen katilin tutulmaması için İttihat ve Terakki Cemiyetinin parmağı olmak lâzım geldiği fikrini, zaten öyle telâkkiye hazır olan efkârı umumiyeye hemen aşladı. Ertesi gün az çok İttihat ve Terakkiye aleyhtar olan bütün gazeteler bu telâkkiye uygun neşriyat ile umumî hissiyata renk, şekil ve kuvvet veriyordu. Hattâ hâdise akabinde mesele mebusan meclisine intikal ederek İttihat ve Terakkinin siyasi muhalifi olan Ahrar Fırkası tarafından istizaha (gen soruya) konmuş ve bu siyasi telâkki her yerde canlı mübahaselere sebep olmuştu.

(Arkası var)

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Jale İnan Arşivi

JALBIO0700405